
Nr. 73 - Persillekræmmeren - 2010

Værholm – den forsvundne herregård

af Gunner Møller Rasmussen, Stensballe

Navnet ”Værholm” er i dag en lokalitet kun på geodætiske landkort. Det er området vest for Værvej, oppe ved Vær kirke og ned mod Nørrestrand. Værholm kendes som en hovedgård i 1400-tallet og frem til slutningen af 1600-tallet, hvor den blev nedrevet og udstykket i 2 gårde og 2 bosteder. Der foreligger en del oplysninger om ejerforhold og jordtilliggender, men ingen oplysning om hvor gården lå, og bygningsrester er hidtil ikke blevet lokaliseret. I visse gamle akter findes gården også omtalt som ”Holmegaarden”.

Tegning fra 1695 af Vær kirke, dengang med gavltakket tårn, og Værholm.

Værholms historie kan føres tilbage til Margrete I (1353-1412), hvor Værholm omtales som en bondegård under kronen. Ved gennemgang af rækken af ejere er gården mange steder nævnt som hovedgård, dvs. ikke en bondegård, men en stor gård. Dansk Atlas 1768 omtaler Værholm som en herregård, og tilføjer at bygningerne er afbrudt (nedrevet).

Margretes forordning af 1396

”Efterdi, at der er sket en overvættes liden Ret af de Fæster(borge), som nu er bygget, da forbyder vi, at nogen flere Fæster eller Barfred (tårne) bygges for at Landet skal des hurtigere bringes i Orden og komme til Fred og til Ret og til Skel end det nu nylig har været”.

Forordningen skal ses på baggrund af, at mange private borge var skudt op riget over, og belært af det forgangne århundredes erfaringer, deklarerede Margrete, at alle herremandsborge var ulovlige. De skulle nedrives, og ingen nye opføres. Forordningen betød, at hvad man i tiden derefter byggede, kom til at ligge på voldsteder af den slags, man i dag kalder herregårdspladser for at understrege, hvor lidt fæstningsprægede de er, selv om de kan være udstyret med voldgrave.

Herregården Værholm har, efter hvad overleveringer fortæller, haft en voldgrav, idet der så sent som i 1880 endnu var tydelige spor af en sådan. Desværre fortælles der ikke, hvor voldgraven var konstateret. Kong Hans (1455-1513)

annullerer Margretes forordning, idet han i en håndfæstning i 1483 frasagde sig retten til: ”At forhindre nogen gode Mænd, aandelig eller verdslig at befæste og bygge sine Gaarde, dem Riget til Nytte eller Gavn”.

Ejere af Værholm

I 1457 blev Stensballegaard erhvervet af Timme Nielssøn Rosenkranz. Han efterfølges i 1485 af sønnen Timme Nielssøn Rosenkranz, der ved et mageskifte med kong Hans erhverver Værholm. Efter hans død overgår de to gårde til enken Inger Nielsdatter Gyldenstjerne. Senere overtager sønnen Axel Nielssøn Rosenkranz (1471-1551) begge gårde. Efter et skifte tilfalder Værholm hans datter Birgitte Rosenkranz, gift med Claus Nielssøn Glambek, der gør Værholm til en hovedgård. I 1591 arver datteren Sidsel Clausdatter Glambek (1579-1656) Værholm, hun er gift med Morten Pax. I 1638 sættes Værholm hovedgård til 19 tdr. Hartkorn (ca. 83 ha). I 1647 sælges gården til sønnen Christoffer Pax af Stensballegaard, der dør 1650. Enken Hilleborg Holgersdatter Bille sælger i 1656 Værholm og Stensballegaard til Dorte Urne. I 1682 er Henrik Müller ejer af gården. Han overdrager den til datteren Drude, der er gift med Thomas Fincke. I 1685 sættes Værholm til 30 tdr. Hartkorn (ca. 132 ha), der udlægges som pant til familien Nansen i København. I 1691 overdrages Værholm grundet gæld til baron Frederik Krag, der ved sit giftermål med Peder Griffenfelds datter Charlotte Amalie Griffenfeld har fået Stensballegaard.

I 1692 nedlægges Værholm som hovedgård. Hvornår Værholm blev nedrevet hersker der usikkerhed om. Blev den nedrevet i forbindelse med nedlæggelse som hovedgård i 1692, eller skete det først i 1748, da Stensballegaard blev til et Stamhus? Har materialer fra Værholm indgået i opførelsen af Stensballegaards avlsbygninger?

Margrete I (1353-1412). Der findes ingen billeder af dronningen.

Hvor lå herregården Værholm?

Af et kort fra 1695 udarbejdet i forbindelse med en retssag mellem baron Krag til Stensballegaard og Horsens Kjøbstad om retten til brugen af vinterhavnen i Stenballesund (se Persillekræmmeren nr. 7), findes indtegnet et gårdanlæg med en hovedbygning og et firesidet muranlæg med port. Er det Værholm? Gårdanlægget er indtegnet nord-vest for Vær kirke, og dermed kan det ikke være præstegården med avlsbygninger, der kendes tilbage til 1654, idet de er placeret syd-vest for kirken, indtil en omfattende brand i 1927, hvor præstegården nedbrændte til grunden. Men man gå ud fra, at tomten til Værholm skal søges i nærheden af Vær kirke.

Margrete I (1553-1412)

Margrete (uden ”h”) var regent for Danmark 1375-1412, Norge 1388-1412 og Sverige 1389-1412. Hun var grundlægger af Kalmar-unionen 1397-1523 og ligger begravet i Roskilde domkirke. Margrete regnes for Danmarks mest betydningsfulde regent.

Biografi. Margrete var datter af Valdemar Atterdag. Som 10 årig blev hun gift med kong Håkon af Norge. I 1370 fik hun sit eneste barn, Oluf, der efter Valdemar Atterdags død blev valgt til konge i Danmark og efter sin far arvede Norge, og han var kongeemne efter sin farfar i Sverige.

Margretes sekret, der blev brugt 1390-1393.

Margrete blev ”fuldmægtig Frue og husbonde og Danmarks riges formynder”, i hvert fald indtil hendes mindreårige søn Oluf kunne blive konge. Da Oluf døde i 1387 valgte rigsrådet Margrete til regent. I 1388 blev Margrete valgt til regent i Norge. I Sverige var der nærmest borgerkrig mellem stormændene og kong Albrecht. Ved Dalaborgaftalen i 1388 blev Margrete valgt til regent over den del af Sverige som stormændene kontrollerede. Stockholm var under kontrol af tyske købmænd. Men efter et forlig endte det med, at Margrete blev regent for hele Sverige.

Dermed var hele Norden samlet under Margrete, herunder også Island, Færøerne og Grønland som fulgte med Norge, og Finland som fulgte med Sverige.

Kongerække under Kalmar-unionen

Margrete efterfulgtes af Erik af Pommern, konge af Norge 1389-1442 og af Sverige og Danmark 1396-1439.

Christoffer af Bayern, konge af Danmark 1440-1448, af Sverige 1441-1448 og Norge 1442-1448.

Christian 1., konge af Danmark 1448-1481, Norge 1450-1481 og Sverige 1457-1464.

Hans, konge af Danmark 1481-1513, Norge 1483-1513 og Sverige 1497-1501.

Christian 2., konge af Danmark-Norge 1513-1523 og af Sverige 1520-1523.

Kildeangivelse

Holger Jørgensen, 1997: Horsens Nørrestrand, 426 sd.

Wikipedia, den frie encyklopædi, 2009: Margrete 1, 9 sd.

Henning Dehn-Nielsen, 1996: Danmarks konger og Regenter, 400 sd.

Redaktion: FGS, KSO